

**МИНА ЗИРОЈЕВИЋ
ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ**

УТИЦАЈ ИСЛАМСКОГ ВЕРСКОГ ФАНАТИЗМА НА ЕКСПАНЗИЈУ ЖЕНСКОГ САМОУБИЛАЧКОГ ТЕРОРИЗМА*

Увод

Терористички акти или претње тим актима постоје вековима. Упркос томе, што ова појава траје дуже него историја модерне државе, о овом феномену и даље постоје бројне полемике, јер се слабо разуме.

Последњу деценију 20. века обележиле су радикалне и разноврсне промене глобалног безбедносног амбијента. Током ове деценије зачете су дубинске промене које већ сад пресудно одређују економску, социјалну, политичку и безбедносну конфигурацију светске заједнице. Увелико су почеле да пристижу и прве последице ових промена. Уз остало, измењена је и проширена листа безбедносних изазова, ризика и претњи. Упоредо се мењају њихова природа, садржај, појавни облици и домети. На сцену су ступили и нови носиоци угрожавања појединачне, регионалне и глобалне безбедности. Израстају, исто тако, и нови – појединачни, заједнички и/или колективни – актери достизања и очувања безбедности.¹ Највећа претња безбедности држава данас у савременом свету није рат против другог субјекта међународне заједнице, већ рат са „невидљивим противником”-са тероризмом.² С друге стране, присуство тероризма у неком региону знак је кризе поретка, а самим тим и препрека за неометано одвијање процеса у вези са глобализацијским тенденцијама.³

* Рад представља део научног и истраживачког ангажовања истраживача на пројекту „Српско и европско право - упоређивање и усаглашавање”. Пројекат број 179033. Које финансира Министарство за науку и технолошки развој РС, а реализује се у Институту за упоредно право у периоду од 2011-2014.

¹ Мина Зиројевић, *Тероризам – међународни поглед*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2014, стр. 33.

² Жељко Бјелајац, Милован Јовановић, „Савремени тероризам у авио-саобраћају”, *Међународна политика*, Год. LXIII, бр. 1147, стр. 122–135.

³ Жељко Бјелајац, Милован Јовановић, „Глобални тероризам као екстреман облик деградације

Савремени тероризам представља суштински политички феномен повезан са могућностима да се, коришћењем специфичних психолошких и институционалних ефеката насиља, постигну политички исходи које иначе не би било могуће постићи коришћењем легитимних стратегија. Скуп структурних фактора ризика који доводе до терористичких дејстава укључују религију као неизоставни елемент политичких фактора незадовољства или радикализације.

Исламски фундаментализам и цихад

Исламски фундаментализам јесте конзервативни верски покрет који захтева повратак исламским вредностима и шеријату као одбрану од модернизације која долази са Запада и која се сматра исквареном и атеистичком. Овај покрет углавном се везује за тероризам са Блиског истока, али само неколико фундаменталиста су заиста и терористи.

Иранском револуцијом из 1979. године основана је прва исламска фундаменталистичка држава, а талибани су изградили слично друштвено уређење у већем делу Авганистана. Исламске фундаменталистичке покрете у већој или мањој мери подржавају земље Северне Африке, Пакистан, Бангладеш и муслимански део југоисточне Азије, али у односу на укупан број муслимана у свету, фундаменталисти чине само један мали део.

Идеологија муслиманског фундаментализма заснива се на једностраном тумачењу ислама од стране инспиратора и организатора појединих исламских организација. Ислам и исламски фундаментализам се не смеју поистовећивати, као ни муслимани с исламским екстремистима. Напротив, ислам као религија и фундаментализам као политички покрет битно су различити, те огромна већина муслимана не само да не прихвата радикално тумачење ислама, већ се и одлучно супротставља његовим протагонистима.

Управо то треба да буде кључ за разумевање снаге радикалних покрета, које обуздавају сами умерени муслимани, а они данас чине огромну већину исламског становништва.⁴

Модеран муџахедин има идеологију која захтева несебичну жртву у одбрани вере. То значи да човек мора живети, борити се и умрети у складу са верским учењима. Они то раде у име вере и у име Бога, који ће преовладати. Они ће бити награђени после смрти рајем, јер када један брани веру против неверника, смрт је мучеништво, и кроз смрт, рај је обезбеђен.

Женски тероризам на Блиском истоку – Хамас и Хезболах

У данашњем, модерном свету, тероризам у име религије постао је преовлађујући модел за политичко насиље. Истовремено, верски фанатизам, постао је централно питање глобалне заједнице, јер је повећао своје глобалне домете

људских права”, *Политичка ревија*, Година (XXIV) XI, вол=34, Бр. 4 / 2012, стр. 329–350.

⁴ Мина Зиројевић, *Тероризам – међународни поглед*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2014, стр. 40.

и скалу насиља. Ова врста тероризма је на неки начин потиснула секуларни тероризам, који је доживео релативан пад. Старе идеологије класног сукоба, антиколонијална ослобођења, секуларни национализам, агресивне секташке идеологије су ставиле у други план. Подршка верском насиљу, нарочито је присутна и најраширенија је међу популацијом која живи у тзв. репресивним друштвима, која не дозвољавају спровођење реформи и сузбијају било коју врсту неслагања.⁵

У исламу постоји појам „џихада“ или „светог рата“, учење које позива вернике на борбу против непријатеља религије. Већински се не сматра шестим стубом вере, иако је кроз историју било, има и биће, теолога коју ову обавезу виде као суштинску за остварење универзалне исламске мисије. Термин џихад изведен је од троконсонантног корена *џхд* који носи идеју улагања великог напора и труда, односно значи „напор усмерен ка остварењу неког циља”.⁶ Речи изведене од овог корена јављају се укупно 41 пут у Курану, при чему се у шест случајева не може повезати са темом џихада, 19 актуелизација се одоси на борбу на Алаховом путу (само у једном помињању је изразито ненасилна). У шест прилика експлицитно је реч о примени силе, односно упуштању у битку свим расположивим средствима, укључујући и оружје. На два места се наглашава да су мета борбе на Алаховом путу неверници, с којима треба одлучно и оштро поступати.⁷ Постоје неслагања око тога да ли је реч џихад изведен од корена *џтл* (*џитал*) који несумљиво упућује на оружану борбу, или да је то духовни напор самоусавршавања на Алаховом путу, а само спорадично рат и то искључиво одбрамбени.

Према Курану и хадисама, џихад је дужност која се може испунити на четири начина: срцем, језиком, руком или мачем.⁸ На првом месту под наведеним схвата се „велики рат” (ал-џихад-ул-кабир), који сваки муслимански верник мора да води унутар самога себе против својих порока, незнања и зла. То је борба против злих побуда. Под ратовањем језиком и руком подразумевају вербалну одбрану и исправно деловање. „Мали свети рат” (ал-џихад-ул-сагир) води се против оних који уносе у свет насиље и зло, који поричу веру и истину, сеју лаж, суровост и нетрпељивост, који теже да сукобљавају народе и да их лише слободе. Дужност борбе мачем подразумева рат против непријатеља ислама. Неки муслимани верују да ће они који погину у борби постати мученици (*схакеед*) и да им је загарантовано место у рају. У 20. и 21. веку концепт џихада понекад се користи као идеолошко оружје у борби против утицаја са Запада и световних влада и са циљем остваривања идеалног муслиманског друштва.⁹

Данас најпознатије арапске терористичке организације које делују у име ислама су Хезболах и Хамас. С обзиром да постоји доста сличности између

⁵ Жељко Бјелајац, *Организовани криминалитет-Империја зла*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2013, стр.130

⁶ Дарко Танасковић, *Ислам догма и живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 2010, стр., 171-2.

⁷ Mohammed Ali Amir-Moezzi, *Dizionario del Corano*, Mondadori, Milano, 2007, п. 375.

⁸ Мина Зиројевић, *Тероризам – међународни поглед*, стр. 43.

⁹ Мина Зиројевић, *Тероризам – међународни поглед*, стр. 41-43.

поменуће две организације у овом раду ћемо упоредном анализом истражити обе. Хезболах у преводу значи Божја партија и основана је 1982. године, а данас броји неколико хиљада чланова. Као главни циљ наводе борбу за успостављање шиитске власти халифата у умми Либана, односно протеривање Израелаца из јужног Либана. Главни непријатељ им је Израел, али на списку су и сви они који подржавају Израел. Хезболах је основан као проиранска паравојна формација, а за време Хомеинија је уживала и огромну финансијску помоћ, која је и данас, иако знатно смањена, итекако значајна. Иако практикују различите начине борбе, најприсутнији су самоубилачки напади.

Када је реч о Хамасу њихов главни циљ јесте успостављање палестинске државе на територији Израела, а без обзира на стратешке или тактички циљеви који су се прилагођавали промењеним условима и ситуацији, насиље ради насиља је одувек био њихов мото.¹⁰ Хамас је настао пре двадесет и пет година са циљем ослобођења Палестине, које је изостајало према мишљењу његових оснивача услед недостатка агресивности ПЛО-а. Као што је случај са Хезболахом, тако су и у Хамасу велике присталице самоубилачких напада, а према званичним подацима израелских власти скоро 4/5 свих терористичких напада у последње две деценије усмерених против Израелаца дело су Хамаса и Хезболаха. Као што је случај са Хезболахом, и Хамас има велику финансијску подршку из иностранства.¹¹

Чланови Хезболаха могу бити само они којима – потпуно овладава страст за умирањем – *istišhad*, а из групе се може изаћи само уз смрт.¹² Разликују се *šehidi* – пали борци за веру којима следује рај; док с друге стране имамо смрт за издајнике који својим делима губе право на Божји пут и рај. Припадници Хезболаха разликују отпаднике од вере, који према њиховом мишљењу нису прави верници већ грешници, и има их и међу муслиманима који им не дозвољавају остваривање зацртаних циљева и не пружају им подршку. То су тзв. *mustakberini*, тј. угњетачи и против њих су такође усмерени њихови напади. Себе виде као угњетане, односно *mustaazafine*, особе које су упућене у праву веру. С друге стране припадници Хамаса убиство браће муслимана виде као тежак прекршај, чак иако их ови не подржавају, па је њихова борба усмерена искључиво против спољних непријатеља. Са циљем да постану легитимна власт Хамас доста ради и на друштвеним активностима, гради путеве, болнице, школе, а претендују да постану и ослободилачки покрет, што није немогуће с обзиром да од 2007. имају представнике у скупштини, а и уживају велику подршку народа. Међутим, несавладива препрека јесте чињеница да Палестину виде као „неутуђиву исламску земљу”.¹³

Овде морамо поменути и феномен „белих удовица”. Наиме, број жена које желе да приступе терористичким организацијама (првенствено Ал Каиди) се толико повећала да је отворена школа за девојке које ће тренирати у кампу,

¹⁰ Сам назив ХАМАС као акроним на арапском језику означава ревност до границе фанатизма.

¹¹ За више о овоме видети: Мина Зиројевић, „Злоупотреба интернета у сврхе тероризма”, *Међународни проблеми*, УДК: 343.326:004.738.5, Vol. LXIII, бр. 3, стр. 417–448.

¹² Драган Симеуновић, *Тероризам општи део*, Правни факултет, Београд, 2009, стр. 198.

¹³ Ибидем стр. 200.

и које желе да постану копија Британке Саманте Лутвејт (Samantha Louise Lewthwaite), познатије као „бела удовица”. Она је наике удовица од нападача који се 7. јула 2005. Године разнео током терористичког напада у Лондону и удовица Хабиб Ганија (Habib Ghani), терористе за кога се сматра да је убијен септембра 2013. године. Била је вођа групе нападача која је у кенијском трговачком центру убила 68 људи, и тренутно је најтраженија терористкиња на свету. Верује се да обучава терористичке ћелије у источној Африци. Феномен жена самоубица се до сада правдао њиховом потребом за припадношћу и сврхом живота, и наглашавало се да су то жене које су остале без брата, мужа или неког блиског, а које немају децу. Саманта Лутвејт је мајка 4 деце од којих последње има само неколико месеци.

Рима Фахри (Rima Fahri), један од лидера Хезбулаха је изјавила да је списак жена које желе да буду самоубице једнак као и код мушкараца.¹⁴

Када говоримо о учешћу жена у терористичким активностима на територији Палестине, углавном се говори о самоубилачким бомбашким нападима почињеним од стране жена. А све је почело нападом Вафе Идрис, 28-годишњакиње која је опасана експлозивом дигла у ваздух себе у прометној улици у центру Јерусалима, притом убијајући једну особу и рањавајући око стотину случајних пролазника. Вафа је ушла у анале као прва Палестинка која је извршила самоубилачки бомбашки напад, а њено име и напад слави се као акт херојства, док многе девојчице желе да буду као она, сматрајући да жртвовањем својих живота могу да се одуже и покажу љубав према држави. Након њене смрти, улице Јерусалима су биле излепљене њеним постерима, а након сахране неколико хиљада људи прошло је поред њене куће да покаже поштовање и ода почаст.¹⁵ Можда по узору на Вафу Идрис, али не можемо то тврдити са сигурношћу, у јавности се створила слика женске особе која одлучује да се придружи самоубилачкој мисији. Наике, сама Вафа Идрис, у тренутку када је извела напад је била разведена, а лекари су јој рекли да неће моћи да има децу. Уосталом то је био и разлог краха њеног деветогодишњег брака, као и чињеница да је већ једно дете изгубила када је била у седмом месецу трудноће. Када се развела имала је 24 године, а њен бивши муж се оженио након само две недеље што је био разлог Вафине депресије. Како је изгубила оца раније, а браћа која су сада била одговорна за њу су већ имали своје породице, она је била и економски зависна. Дакле, без сопствених прихода, као и шансе да настави свој живот и поново се уда, јер је сматрана оштећеном како је већ – била удата и како није могла да роди дете, према неким тврдокорним исламским схватањима представљала је терет, обавезу и срамоту за своју породицу.¹⁶ Ово су управо и најчешћи разлози који се наводе због чега се муслиманке одлучују да постану терористкиње. И зато, када се описују разлози женског учешћа у

¹⁴ Мина Зиројевић, *Тероризам – међународни поглед*, стр. 216.

¹⁵ Мабрук Идрис, мајка Вафе Идрис, није могла да сахрани кћерку како доликује пошто није имала њено тело, па је одржала само церемонију којој је присуствовало велики број људи.

¹⁶ Осим ових, наводе се и подаци да је као радница Црвеног Крста двапут била погођена гуменим мецима приликом пружања помоћи рањеним Палестинцима, што је можда имало утицаја на њену одлуку да почини терористички акт.

тероризму, се увек прво посматрају приватни, породични проблеми и разлози, несрећне, неузвраћене и забрањене љубави, немогућност да постану мајке, да ли су жртве силовања или напада, док се код мушкараца наглашавају политички и економски аспекти. У медијима чак постоје јасно дефинисани стереотипни профили жена које се прикључују терористичким акцијама, међу којима разликујемо: технички необучене жене самоубице; осветнице; неостварене мајке (било из разлога што нису удате или што не могу да имају децу); жртве манипулације и испирања мозга; и лепотице које имају приватне проблеме.¹⁷

Међутим, осим ових персоналних, у последње време све више се посматра и шири спектар разлога због којих се жене прикључују тероризму, јер како су показала бројна истраживања разлози због којих појединац, био мушкарац или жена, приступа терористичкој организацији су мање-више истоветни. Због тога се све више, самоубилачки напади изведени од стране жена доживљавају као њихов покушај еманципације, борбе за једнакост и начин пружања отпора, не само репресији и окупацији страних освајача, већ и стегама домаћих обичаја и окова друштва. Истина, ово се сматра као очајнички потез, када сви остали начини борбе издају. Ипак, поставља се питање да ли је ово прави начин и да ли он уопште води ка еманципацији и једнакости жена. Наиме, као накнада за губитак кћерке у самоубилачкој мисији породица настрадале месечно добија 200\$, док уколико је у питању губитак мушког члана овај износ је дупло већи, што свакако доводи до закључка да се мушки и женски живот ни после смрти не изједначавају!¹⁸

Претпоставка да учешће у тероризму води ка женској еманципацији и побољшању положаја може се сматрати погрешном и због тога што без обзира на њихову показану пожртвованост, којој се највише диве углавном жене, овакво деловање код мушкараца изазива нелагодност, док јавност осуђује такво учешће, јер иако су се показале као добре грађанке оне су подбациле у обављању своје главне улоге, у улози мајке. Без обзира да ли су својим актом од своје деце направиле сирочад или нису у стању да постану мајке, сматра се да је њихова примарна улога управо у одржању куће и породице на окупу, тако да без обзира на значај и допринос који су оствариле у њиховој политичкој борби, оне опет постају предмет осуде тог истог друштва које их је приморало на такве акте. Када говоримо о патријархалном, конзервативном и затвореном друштву у коме се једини начин за бег од сурове стварности због нанете срамоте и нарушавања части породице види у насилним активностима, морамо рећи да у њему постоји један доминантни начин размишљања, а то је да је колективно добро увек испред индивидуалног. Наиме, ово је још израженије када је реч о женама које живе у муслиманским државама, којима је добро породице, жртвовање и слепа покорност на првом месту, где морају да буду послушне

¹⁷ Sternadori Miglena Mantcheva, *Sexy, Tough or Inept? Depictions of Women Terrorists in the News*, 22. новембар 2007, http://www.redorbit.com/news/health/1154128/sexy_tough_or_inept_depictions_of_women_terrorists_in_the/, 03. март 2013.

¹⁸ Friedman Marilyn, *Female terrorists: martyrdom and gender equality*, Springer Science + Business Media B.V, 2008, стр 57.

у односу са родбином, мужем, браћом, па чак и својом мушком децом. Како им је било какав однос са мушким особама који нису део породице строго забрањен и може бити разлог њиховог изопштавања из друштва, многе од њих остају без подршке чланова породице, најпре очева и браће, уколико се прикључе терористичким организацијама. Да би приступиле терористичкој организацији, оне напуштају своје домове и надзор мушких чланова породице, а обуку најчешће спроводе мушкарци, а за част једне породице видети девојку у пратњи мушкарца који јој није род је велика срамота, па многе и ако би можда желеле да одустану од првобитних терористичких планова, остају без избора јер немају могућности да се врате кући, а неретко ни чињеница да се жртвовала за виши циљ није довољно да врати породици углед. Ово је додатни разлог због чега оне постају лака места, јер су веома осетљиве и подложне манипулацији. Уз то, неретко постају и жртве сексуалног насиља, а како немају коме да се обрате за помоћ, ови злочини остају непријављени. Такође, говорећи о једнакости са мушкарацима пред њих се ставља нерешив задатак да „се боре против окупационих снага, док се истовремено тражи да прихвате и покоравају се патријархалној средини”.¹⁹ Тако да се са пуним правом може рећи да жене у овим срединама трпе двоструку репресију, политичку и полну, које покушавају да превазиђу учешћем у терористичким активностима, што води у нови неуспех јер се улоге добре жене и терористкиње не могу остварити истовремено.

Предности учешћа жена у терористичким акцијама су бројне, од чињенице да им је лакше да сакрију експлозив, да им је омогућен лакши приступ метама и појединим институцијама због слабијих мера обезбеђења, па све до веће медијске пажње које овакве акције добијају, али оне нису биле лако прихваћене. Наиме, прво су жене самоубице прихватиле секуларне организације, а тек онда и религиозне. Као што смо већ споменули бивши вођа Хамаса Ахмед Јасин се оштро противио учешћу жена у терористичким активностима, говорећи како нема потребе за активизмом жена јер је и превише мушкараца који су спремни да учествују у цихаду, да би након две године подржао Рем Ријаши (Reem Riyashi) у првом самоубилачком нападу изведеном од стране жене које је спонзорисао Хамас. Ова мајка двоје деце, са само 22 године имала је љубавну аферу са једним припадником Хамаса, а напад је починила након што је њихова романса откривена и то према неким тврдњама на његов наговор. Она је на граничном прелазу Ерез извела бомбашки напад у коме су погинула четворица израелских војника. Ипак, битно је напоменути да се првом женом муслиманске вероисповести која је учествовала у нападима терориста сматра Леила Калед (Leila Khaled) која је учествовала у отимицама авиона 1970-тих година. Леила Кхалед је учествовала у првој отмици авиона 29. августа 1969. године, који је летео на релацији Рим - Атина, али се бранила речима да је пилоту рекла да скрене да би видела родни Дамаск који није могла да посети. Након неколико месеци учествовала је у новом покушају отмице авиона, након чега је ухапшена, а том приликом је иако је била наоружана бомбама

¹⁹ Rubenberg, Cheryl, *Palestinian Women: Patriarchy and the Resistance in the West Bank, Boulder and London, Lynne Rienner Publishers, 2001, стр 75.*

изјавила да њен задатак био јасно ограничен и да није смела да науди путницима. Након неколико година проведених у затвору пуштена је на слободу у размени таоца, а данас је политички активна и чланица Палестинског националног савета. Иако је и сама некада била укључена у терористичке активности, оштро се противи женском самоубилачком тероризму „јер смо сви једнаки у смрти – богати, сиромашни, Арапи, Јевреји, хришћани, сви смо једнаки, и зато бих радије да видим жене једнаке мушкарцима у животу”.²⁰

Оно што је специфично код женског самоубилачког тероризма јесте да је он у највећем броју случајева усмерен против појединца, односно јасно одређене мете и да су се у тим нападима жене показале као веома ефикасне. Наиме, један од пет напада које су извеле жене самоубице су имале за циљ убиство одређеног појединца, док је то случај са једним од 25 напада изведених од стране мушких самоубица.²¹ Међутим, погрешно би било рећи да се њихово учешће своди само на учешће у самоубилачким нападима. Осим улоге самоубица, жене веома често и служе као подршка и помоћ мушким саборцима, па тако спроводе различита истраживања, посматрања мете или места где ће се одиграти следећи напад, јер мање привлаче пажњу и не буде сумњу. Неретко су управо оне те које прате другу жену или мушкарца који су пошли на своју самоубилачку мисију, да би на тај начин осигурали да се напад заиста изведе, али и да се не би пробудила сумња код неког од сигурносних органа. Осим тога, поверено им је да пронађу склониште за друге жене које учествују у мисијама, да шверцују оружје испод своје одеће, да проналазе информације на Интернету, да иду у пратњи мушкараца у извидницу. Једна од њих била је и Алам Тамими (Ahlam Tamimi) која је позната, осим што је прикупљала информације и подметнула бомбу под један ауто у близини продавнице у Јерусалиму, недуго након што је регрутована у Хамас, и по томе што је била у пратњи Изадина Масрија, који се упутио у своју самоубилачку мисију, у којој је у бомбашком нападу испред пицерије погинуло 15 Израелаца, а преко стотину људи повређено. Када говоримо о жртвама манипулације, можемо издвојити Иман Ашу (Iman Asha) 27-годишњакињу која је покушала да подметне торбу са 5кг експлозива на главној аутобуској станици у Тел Авиву, али је откривена. Иман је на овај корак наговорио муж, за кога су кружиле гласине да сарађује са Израелцима, а овим актом Иман је желела да поврати породични углед.

Нова претња долази од Ал Каиде, која је дуго одолевала да у своје редове уврсти и жене. Како преносе светски медији, ова терористичка организација је унутар својих редова оформила групу коју чине искључиво жене. У групи под називом Бурка бригада обучавају се жене и уче како да баратају оружјем, пуцају из пушака и пиштоља, рукују експлозивом, како да прођу неприметно и инфилтрирају се у непријатељске редове. Досадашњи напади изведени од

²⁰ Victor Barbara, *Army of roses: Inside the World of Palestinian Women Suicide Bombers*, 2003, стр. 63-64.

²¹ O'Rourke Lindsey, *Behind the Women, behind the Bomb*, The New York Times, http://www.nytimes.com/2008/08/02/opinion/02orourke.html?pagewanted=all&_r=0, 03. mart 2013.

стране припадница Ал Каиде били су, као што је случај и са Хамасом и Хезболах, углавном мањих размера, а као што су померили оквири терористичке борбе нападом 2001. страхује се да ће управо активношћу жена у оквиру Ал Каиде донети нове димензије самом феномену „женског тероризма”.

Тенденције у будућности

Последња деценија показала је да жене све више узимају учешће у терористичким активностима, као и да је то тенденција која ће у будућности расти. Наиме, уколико посматрамо почетке „женског тероризма”, када је насиље почињено од стране терористкиња уносило страх и шокирало јавност, данас је то само један облик терористичке борбе. Погрешно би било рећи да пажња, и запрепашћење јавности и даље нису на високом нивоу, али су далеко од дана када је први пут жена издала своју примарну улогу и уместо да подари живот, одлучила да га узме. Од улоге помоћника, логистичке подршке, постале су главни актери напада и у последње време не само самоубилачких. Обучавају се како да рукују оружјем, како да се боре, а у појединим терористичким организацијама учествују и осмишљању напада, бирању мета, па се налазе у врху организације. Међутим, упркос све већем учешћу у терористичким активностима оне и даље успевају неопажено, без подизања сумње да прођу безбедносне контроле, да стигну до високо заштићених особа и места, и да ураде оно што њихове мушке колеге не би могле. Управо због тога, као и чињенице да је број терористкиња у порасту, да данас скоро да не постоји терористичка организација која у својим редовима нема женског саборца, можемо тврдити да ће и у будућим активностима жене имати веома битну улогу. Осим извршавања задатака, улога терористкиња свакако ће бити и у подстицању младих девојака и младића да се прикључе њиховим активностима, подизању и гајењу деце у духу насиља, пружајући оправдање за њихове поступке. Међутим, ту се њихова улога неће завршити, а ако је судити према тренутној ситуацији, терористкиње ће у будућности бити подједнако обучене као и њихови мушки саборци. Иако делује можда као пренагљен закључак, чињеница да у већини терористичких организација има велики број терористкиња, да оне више нису задужене за једнократну употребу као људи бомбе, као и чињеница да се проширио дијапазон њихових задужења и да данас оне пролазе војну обуку, наговештавају да се иде у изједначавању мушких и женских чланова терористичке организације. Чињеница да се женама пружа прилика да директно учествују у борби може се донекле сматрати начином за успостављање полне равноправности, поготово ако се има на уму да је „друштво, кроз своја правила и својим бројним институцијама конвенционално диктирало (женске улоге) унутар граница борбености. Њихово учешће у подређеним улогама се поздрављало и храбрило, док борба у рату није.”²²

²² Frazier Lucy, „Abandon Weeping for Weapons: Palestinian Women Suicide Bombers”, <http://www.nyu.edu/classes/keefer/joe/frazier.html>, 16. мај 2013.

Дакле, не треба очекивати да ће жене у будућности напустити терористичке активности и то је свакако разлог због ког треба размишљати и о њима као будућим актерима, када се смишља стратегија за борбу против тероризма. Ипак, пре него што се посветимо борби против тероризма, осврнућемо се и на њихову тренутну улогу, као и мотиве њиховог учешћа. Терористкиње данас, превасходно учествују у самоубилачким, бомбашким нападима, а разлика између мушкарца и жене који учествује у самоубилачком нападу је што се сматра да се „жена одлучује за овакав борбени напад као начин да би избегла предодређени живот који је очекује. Када жене постану људске бомбе оне износе свој став не само у име једне државе, једне религије, лидера, већ у име свог пола.”²³ Ово нас доводи до једног од разлога због кога жене узимају учешће у терористичким активностима – да би показале да су равноправне са мушкарцима, да могу да обављају исте задатке као и они. Тероризам за неке од њих је пут ка еманципацији, али пут испуњен насиљем и жртвама. Тако је учешће Палестинки имало глобалне одјеке, јер се „неће само мушкарци жртвовати за добробит домовине, напротив, све жене Палестине ће писати историју ослобођења својом крвљу, и постаће темпиране бомбе у очима свог израелског непријатеља. Оне се неће задовољити тиме да буду мајке мученика.”²⁴ Са циљем да покажу своју равноправност на делу, терористкиње су неретко спремније на опасније акције, да би показале своју преданост циљу. Међутим, можемо ли говорити о једнакости и равноправности уколико се та једнакост и равноправност потврђује насиљем? Како тероризам може бити пут ка еманципацији, уколико жена вреди мање док је жива, него када положи свој живот у име терористичког циља? У срединама где се жене боре за равноправност тешко ће се одрећи улоге мушкарца – спасиоца, носиоца породичне части, угледа и одговорности, јер је то традиција која траје хиљадама година уназад. Могуће је да ће улога жене у борби бити препозната, да ће значај њене улоге превазићи мишљење да за жене нема места у политичким, економским, војним питањима, али све ће врло брзо пасти у заборав када прође ратно време. Уосталом, ко ће остати да се бори за једнакост и права тих жена уколико све дају своје животе да би доказале да и оне могу да буду подједнако насилне, окрутне и неумољиве као мушкарци. Пут ка еманципацији ових жена би требао да буде усмерен против окова њиховог сопственог друштва, да лежи у образовању, да се саме ослободе стега конзервативног друштва, а не да очекују да их, они који су их годинама угњетавали, сада ослободе. Уосталом, још један показатељ да тероризам никако не може заиста водити ка еманципацији јесте чињеница да жене своју једнакост доказују играјући по правилима која су створили мушкарци, покушавајући да прођу њихове стандарде, уместо да постављају сопствене. Чак се и разлози због којих оне приступају тероризму траже у сфери личног, освете или љубави, психолошке и емотивне нестабилности. И то не само од стране припадника сопственог друштва. Истраживачи и аналитичари из свих делова света такође желе да завире иза насиља почињеног од стране

²³ Beyler Clara, „Messengers of Death: Female Suicide Bombers”, <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/94/currentpage/20/Default.aspx>, 16. мап 2013.

²⁴ Bloom Mia, Female suicide bombers: a global trend, *Daedalus*, vol. 136:1 (2007), стр. 5.

жена тражећи скривене мотиве, јер изгледа да идеологија, религија и жеља за ослобођењем, националистичком припадношћу не покреће жене као што покреће мушкарце.

Како стати на пут тероризму? Осим проналажења компромиса на регуларном нивоу, да би се стало на пут тероризму, потребно је радити на томе да се појединцима пружи више могућности, како терористичка активност не би била једина опција за остваривање њихових циљева. Повећање могућности које се налазе пред појединцем такође би олакшало и излазак из терористичке организације, а свакако би допринело и нарушавање кохезије унутар самих чланова. Наиме, досадашња стратегија застрашивања која је коришћена у борби против тероризма је показала да повезаност и јединство између чланова расте у време када су суочени са заједничким непријатељима који користе насиље у борби против њих. Такође, бољи изгледи за отпочињање новог живота су привлачнији за сваког појединца, па се тако ствара и тензија у редовима терориста због сумње да свако може постати издајник. Разбијање организацијске и психолошке повезаности између чланова може бити једини начин да се стане на пут тероризму.

На путу ка остваривању својих циљева веома им је битно да спектакуларношћу својих итекако смртоносних напада привуку пажњу и подршку јавности, и зато је потребно ускратити публицитет њиховим активностима и на тај начин спречи промовисање самих терориста. Није довољно само осуђивати овакве нападе, већ би публицитет требало свести на минимум. Надлежне власти би требало да избегавају да нападе приписују терористичким организацијама, јер их тако стављају у фокус збивања. Уместо тога требало би да не износе у јавност ко је одговоран за напад, већ да истичу да иза напада може бити нека од бројних терористичких организација. На тај начин, јавност се не упознаје са циљевима њихове борбе, а њихове активности не могу да стекну наклоност и будуће следбенике. Начин како се супроставити тероризму јесте и осујећивањем њиховог циља да наруше политичку и економску стабилност једне земље, тако што ће бити подељени економски и политички центри моћи. На економском плану решење би била децентрализација, да уколико један центар буде погођен терористичким нападом, други може да надомести губитак и одржи стабилност. Када је реч о политичкој сцени, решење би могло да буде у делегирању и постављању више функција моћи, као и федерално окружење.

Историјски је доказано да је у двадесетом веку у развијеним демократским државама настала већина облика тероризма, било из крајњег левог крила, крајњег десног крила терористичких организација, или етнонационалистичких групација. Однос између демократије и тероризма крајње је комплексан, па би било поједностављено закључивање да би развој демократије у исламском свету довео до смањења или нестанка тероризма. Штавише, историја доказује да је у протеклом периоду било у арапским демократским земљама више терористичких активности него у онима с другим типовима владања. Тероризам не настаје искључиво на сиромаштву, већ је потребно нагласити опасност у којој се налазе многе државе у развоју, јер је у њима омогућена лакша веза између тероризма и организованог криминала, услед слабо развије-

не, корупцији снажније изложене администрације, а понегде и великих простора које централне власти не могу трајно надзирати, а неким и тешко или никако приступити.

Закључак

У условима кад становништво постаје фрустрирано и незадовољно владином немоћи да им помогне у низу егзистенцијалних проблема, људи се лакше могу окренути против суверене државе и прихватити мање-више организоване групе. Такви притисци фрагментирања, уситњавања, узимају разне облике, а један од њих је и талас незакоња — тероризма. Уз то, у таквим условима део незадовољних потиче из екстремне идеологије, као оне које пристају уз радикалне и нетолерантне фундаменталистичке верске групе, чији је изазов тзв. социјално блаженство, склад, а које се често у оквиру своје борбе одлучују и на терористичке активности. Насиље само подстиче ново насиље, а тероризам немоћних и сиромашних не искорењује се ни новим светским „дугим ратом” (War without End). Етички прихватљив избор борбе против тероризма јесте избор само морално допуштеним средствима. Притом се поставља питање етичко прихватљивог критеријума избора морално допуштених средстава и ко га одређује. Не можемо избећи коришћење силе и моћи у околностима борбе против тероризма, али не смемо заборавити да моћ без правде води у насиље и тиранију, а правде без моћи нема, *ius ex injuria non oritur* (правда се не темељи на неправди). Превладавање тероризма могуће је променом политике која није супротна истинским демократским вредностима, осудом и подстицањем осуде екстремистичких тумачења религија, рецепцијом и подстицањем светског етоса, без обзира на расну, националну, културну и религијску припадност, поспешивањем дијалога међу сукобљеним странама, те превладавањем сиромаштва.

Као што пише Џесика Штерн, „(т)ребамо признати да неке од вриједности по којима су Американци (али и западне земље, прим. аут.) познати и извозе их у свијет, укључују неуморни конзумеризам, атомизовано друштво, интерпретацију слободе без правила и одговорности, те глорификацију вулгарности и насиља на филму и у глуми”. Осуда ширења таквих вредности, не само у оквиру арапског света је разумљива, докле год не укључује оружаном насиље. Али и потенцирање на глобализацији свих вредности је такође штетно. Решење сукоба јесте Према Беку (Урлих Бек), у политика обликовања. „(П)олитика која правила не само проводи него их и мијења, политика која није само политика политичарâ, него и политика друштва, не само политика силе (...) него и политика обликовања, умијеће политике. То се може показати на свим разинама, у свим темама, посебно у вањској и војној политици”.

Дијалог, у проналажењу политичког решења, међу сукобљеним странама подразумева језик као средство комуникације као и саму, отворено и искрену, комуникацију између људи. Услов за то јесте и стање атараксије — стање душевног мира као идеала мудрих људи. Атараксија је код стоика идеал мудраца

који то стање остварују кад се уздигну изнад свих афеката. У разговорима међутим долази до интеракције у којој се исказују различити појединачни, групни, групни–политички, државни, културни и други интереси. Раније се предност давала процесима консензусног споразумевања, а запостављали су се конфликтни процеси. Сада према Францу Врегу (Франце Врег), парадигма нове комуникацијске интеракције „(...) темељи се на претпоставци да је комуницирање облик стратешке интеракције која садржи два противречна процеса: процес приближавања, коњункцију двију личности, двају идентитета као и процес удаљавања, дисјункцију двију личности, односно чување идентитета, властитог интереса и надмоћи”.

Литература:

1. Amir-Moezzi, Mohammed Ali, (2007), *Dizionario del Corano*, Mondadori, Milano.
2. Beyler Clara, „Messengers of Death: Female Suicide Bombers”, <http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/94/currentpage/20/Default.aspx>, 2013.
3. Bjelajac Željko, (2013), *Organizovani kriminalitet-Imperija zla*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad
4. Bjelajac Željko, Jovanović Milovan, „Globalni terorizam kao ekstreman oblik degradacije ljudskih prava”, *Politička revija*, Godina (XXIV) XI, vol=34, Br. 4 / 2012
5. Bjelajac Željko, Jovanović Milovan, „Savremeni terorizam u avio-saobraćaju”, *Međunarodna politika*, God. LXIII, br. 1147.
6. Bloom Mia, (2007), *Female suicide bombers: a global trend*, Daedalus, vol. 136:1.
7. Frazier Lucy, „Abandon Weeping for Weapons: Palestinian Women Suicide Bombers”, <http://www.nyu.edu/classes/keefe/joe/frazier.html>, 2013.
8. Friedman Marilyn, (2008), *Female terrorists: martyrdom and gender equality*, Springer Science + Business Media B.V.
9. Mantcheva Sternadori Miglena, „Sexy, Tough or Inept? Depictions of Women Terrorists in the News”, 22. novembar 2007, http://www.redorbit.com/news/health/1154128/sexy_tough_or_inept_depictions_of_women_terrorists_in_the/2013.
10. O'Rourke Lindsey, „Behind the Women, behind the Bomb”, *The New York Times*, http://www.nytimes.com/2008/08/02/opinion/02orourke.html?pagewanted=all&_r=0/2013.
11. Rubenberg Cheryl, (2001), *Palestinian Women: Patriarchy and the Resistance in the West Bank*, Boulder and London, Lynne Reinner Publishers.
12. Simeunović Dragan, (2009), *Terorizam, opšti deo*, Pravni fakultet u Beogradu.
13. Tanasković, Darko (2010), *Islam, dogma i život*, Srpska književna zadruga, Beograd.
14. Victor Barbara, (2003), *Army of roses: Inside the World of Palestinian Women Suicide Bombers*.
15. Zirojević Mina, (2011), „Zloupotreba interneta u svrhe terorizma”, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIII, br. 3.
16. Zirojević Mina, (2014), *Terorizam – međunarodni pogled*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.